

الگوی راهبردی دیپلماسی دفاعی عزتمند جمهوری اسلامی ایران

محمد احدی^۱

چکیده

دیپلماسی دفاعی ابزاری برای تأمین اهداف راهبردی کشور در حوزه‌های سیاست خارجی و سیاست دفاعی و تعامل راهبردی است. عزت و عزتمندی در دیپلماسی به معنای اتکای به اصول و پرهیز از دیپلماسی التماسی چه در لفظ و چه در عمل در کنار حکمت و مصلحت بیان شده است. دستیابی به الگوی راهبردی دیپلماسی دفاعی عزتمند که می‌تواند به عنوان الگوی راهبردی دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران بکار رود، هدف این تحقیق را تشکیل می‌دهد. سؤال تحقیق این است: الگوی راهبردی دیپلماسی دفاعی عزتمند کدام است؟ رویکرد این پژوهش کیفی و از روش تحلیل محتوی استفاده شده و جامعه آماری آن در جمع‌آوری داده‌ها را کلیه اسناد و مدارک بالادستی و مرتبط به صورت تمام شمار و همچنین جامعه آماری خبرگی پژوهش برای غربال یافته‌ها (مفاهیم و مقوله‌ها) شامل خبرگان حوزه دیپلماسی دفاعی به تعداد ۱۶ نفر انتخاب شده است. چهار مضمون در این الگو مدنظر قرار گرفته که شامل اصول، اهداف، الزامات و دستاوردهای دیپلماسی دفاعی عزتمند می‌باشد.

در این تحقیق، ۹۷ مفهوم برای این مضامین احصا و در ۱۶ مقوله برای مضامین مذکور دسته‌بندی شدند. عزت ملی به عنوان اصل محوری، عدالت خواهی و مخالفت با استکبار، دو اصل ممیزه در این الگو از سایر کشورها است. تعامل راهبردی، تأمین منافع ملی و تشکیل امت واحد اسلامی از جمله اهداف دیپلماسی دفاعی عزتمند خواهد بود. ایمان و توکل و برخورداری از عزت ملی، هویتی و فردی از مقولات محوری در مضمون الزامات محسوب و شکست‌ناپذیری از جمله اهم دستاوردهای دیپلماسی دفاعی عزتمند است.

کلیدواژه‌ها: الگوی راهبردی، جمهوری اسلامی ایران، دیپلماسی دفاعی، عزت، عزتمندی.

مقدمه

مقام معظم رهبری (مدظله العالی) سه اصل عزت، حکمت و مصلحت را به عنوان سه اصل محوری در سیاست خارجی و دیپلماسی جمهوری اسلامی ایران و یک مثلث الزامی برای چهارچوب ارتباطات بین‌المللی دانسته و بر آن تأکید دارند. این سه اصل، مرتبط با هم هستند. عزت در همه مراحل به عنوان یک محور در نظر گرفته می‌شود و حکمت و خردمندی در پیگیری اهداف و فعالیت‌ها مورد توجه قرار می‌گیرد و چنانچه در شرایط اضطراب قرار گرفتیم که تأمین کل اهداف مقدور نبود و پافشاری بر آن می‌تواند منافع امنیت ملی و منافع حیاتی کشور را به خطر اندازد، آنجا بر مبنای مصلحت ممکن است از برخی خواسته‌ها و اهداف صرف نظر کنیم. هرچند رعایت مصلحت الزاماً با چشم‌پوشی از برخی خواسته‌ها و اهداف همراه نیست. ایشان «عزت» را به معنای نفی و پرهیز از دیپلماسی التماسی چه در کلام و چه در محتوا می‌دانند و معتقدند: «در همه مسائل جهانی در حرف و اقدام و مواجهه با اقدام دیگران، عزتمندانه و متکی بر اصول حرکت می‌کنیم» (بیانات در جمع سفرای ج.ا.ا - ۱۴۰۲/۲/۳۰).

دیپلماسی دفاعی مرتبط با سیاست دفاعی و سیاست خارجی کشور به عنوان دو بخش مهم سیاست‌های کلان کشور است. ماهیت خاص نظام جمهوری اسلامی ایران که برگرفته از آرمان‌ها و اصول انقلاب اسلامی است، رویکردهای آن در سیاست خارجی و سیاست دفاعی، این نظام را متمایز از سایر نظام‌های امروز حاکم بر جهان می‌کند (احدی، ۱۴۰۲: ۴۶).

عزت از اصول مورد تأکید مقام معظم رهبری (مدظله العالی) برای دیپلماسی است که طبیعتاً در دیپلماسی دفاعی با توجه به ماهیت آن که در حوزه نیروهای مسلح قرار دارد، الزام بیشتری برای رعایت این اصل وجود دارد. در فرازهای مختلف بیانات معظم‌له می‌توان به برخی مفاهیم و شاخص‌های عزت و دیپلماسی عزتمند دست یافت؛ لیکن تبدیل این بیانات به یک الگوی راهبردی و کاربردی مستلزم دستیابی به مؤلفه‌های دیپلماسی عزتمند و به‌طور خاص دیپلماسی دفاعی عزتمند است که در بررسی‌های انجام شده مشخص گردید این مؤلفه‌ها و به تبع آن الگوی راهبردی به روش علمی احصا نشده‌اند؛ لذا دغدغه محقق دستیابی به الگوی راهبردی دیپلماسی دفاعی عزتمند به یک روش علمی است.

با برخورداری از الگوی راهبردی دیپلماسی دفاعی عزتمند، متولیان دستگاه دیپلماسی و همچنین نیروهای مسلح به عنوان متولی دیپلماسی دفاعی کشور خواهند توانست از آن در تدوین اسناد و اتخاذ راهبردها بهره‌برداری نمایند و محققین نیز با بهره‌گیری از این الگو می‌توانند راهبردهای پیگیری آن را تدوین و در اختیار مجریان دیپلماسی دفاعی قرار دهند. عدم برخورداری از الگوی راهبردی از جمله مؤلفه‌های دیپلماسی دفاعی عزتمند و در اختیار نداشتن آن، حرکت در مسیر عزت و عزتمندی توسط متولیان این حوزه را با مشکل مواجه خواهد کرد و چه بسا عدم شناخت این مؤلفه‌ها، موجب انحراف در این مسیر گردد. هدف این تحقیق دستیابی به الگوی راهبردی دیپلماسی دفاعی عزتمند است و براین اساس، سؤال تحقیق عبارت است از: الگوی راهبردی دیپلماسی دفاعی عزتمند چیست؟

پیشینه تحقیق

در رابطه با موضوع این تحقیق، پژوهش‌های مختلفی انجام و منتشر شده که بخش قابل توجهی از آن‌ها شامل تبیین دیدگاه‌های مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) در سه حوزه عزت، حکمت و مصلحت هستند:

- قاسم شبان‌نیا، در مقاله‌ای تحت عنوان «استلزامات رفتاری اصل عزت در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، معتقد است: عزت جمهوری اسلامی ایران در گرو آن است که در حوزه رفتاری در مواجهه با بازیگران روابط بین‌الملل، نظام جمهوری اسلامی ایران از یک سو در حوزه روابط میان کشورهای اسلامی به سیاست‌هایی روی آورد که منجر به تحکیم و افزایش قدرت آنان در برابر تهدیدات بیرونی شود و از سوی دیگر، در مواجهه با بازیگرانی از روابط بین‌الملل که در دایره کفر قرار می‌گیرند، سیاست‌هایی را در پیش گیرد که در نهایت منجر به استقلال و نفی هرگونه وابستگی یک‌جانبه به آن‌ها شود (شبان‌نیا، ۱۳۹۹: ۹۰-۱۱۵).

- عزت‌الله معتمدکوتیانی، در مقاله خود با عنوان «اصل عزت و تسامح و رابطه آن با نرمش قهرمانانه در مذاکرات سیاسی از دیدگاه اسلام»، نتیجه می‌گیرد: کاربست اصل عزت به صورت توأمان با اصل تسامح (نرمشی قهرمانانه)، می‌تواند با پرهیز از تحمل زورگویی

نظام سلطه و قدرت‌های مستکبر، موجبات اقتدار و عزت و منافع ملی و مصالح دینی را در عرصه‌های مختلف تأمین کند (معتمد کوتیانی و دیگرانی، ۱۳۹۶: ۱۰۹-۱۲۹).

- ابوالقاسم رضایی دانشمند در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «عزت، حکمت، مصلحت در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه مقام معظم رهبری» که در دانشگاه باقرالعلوم (علیه السلام) اجرا شده، نتیجه می‌گیرد: التزام به اصل عزت، حکمت و مصلحت نقش تعیین‌کننده در تنظیم راهبردها، اهداف و روابط خارجی ایران به صورت دوطرفه و عادلانه و تأمین منافع ملی کشور دارد و عدم التزام به آن‌ها باعث شکل‌گیری روابط یک‌طرفه و ظالمانه و سلطه بیگانگان بر کشور می‌گردد. همچنین شناخت مفهوم، اهمیت و جایگاه اصول سه‌گانه عزت، حکمت و مصلحت و طرق حفظ آن‌ها در جهت تأمین منافع کشور، لازم و ضروری است؛ لذا در مرحله اول شناخت همه‌جانبه اصول سه‌گانه و مرحله دوم تنظیم راهبردها، اهداف و روابط خارجی بر اساس آن‌ها و مرحله سوم حفظ اصول سه‌گانه در طی زمان در سیاست‌گذاری‌ها، تصمیم‌گیری‌ها و اجرای تصمیم مورد تأکید است و وظیفه همهٔ آحاد ملت، مسئولان و کارگزاران نظام است (رضایی دانشمند، ۱۳۹۵).

- محمد احدی در کتابی با عنوان «اصول عزت، حکمت و مصلحت در سیاست خارجی و دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران»، با تحلیل محتوای بیانات و دیدگاه‌های مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در این خصوص، به تبیین آن‌ها و نقش آن‌ها در روابط بین‌الملل و دیپلماسی دفاعی پرداخته است (احدی، ۱۴۰۳).

- سعید پیرمحمدی و همکاران در مقاله خود با عنوان «شاخص‌های قدرت نرم دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران» نشانه‌های قدرت نرم دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران را در پرتو شاخص‌هایی مانند برخورداری از اقتدار معنوی، استقلال و عدم تعهد به قطب‌های قدرت جهانی، الهام‌بخشی، میراث فرهنگی، مردمی‌سازی دفاع در قالب دکتترین دفاع همه‌جانبه، هویت اسلامی ایرانی و یکپارچگی ملی، سوابق افتخارآمیز دوران دفاع مقدس و بازدارندگی نرم مورد بررسی قرار داده است (پیرمحمدی و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۴-۹).

- مهدی درگاهی در مقاله خود با عنوان «مبانی فقهی عزّت، حکمت و مصلحت در تعاملات بین‌المللی دولت اسلامی» باتکیه بر تحلیل برآمده از داوری عقل و در پرتو آموزه‌های وحیانی، سنجه‌های مذکور به عنوان بنیادی‌ترین اصول و ضوابط در عرصه تعاملات بین‌المللی، بعد از مبانی نظری و معرفتی اثبات می‌شود و اهمیت و جایگاه اصل عزّت از استواری آن در نوک هرم و بر پایه دو اصل حکمت و مصلحت حکایت دارد. این تحقیق با هدف شناخت حدود و ثغور ادله و تبیین و تحلیل مبانی فقهی عزّت، حکمت و مصلحت و گستره دلالتی آن انجام شده و نیل به این مقصد در سایه توصیف و تحلیل گزاره‌های فقهی با گردآوری داده‌های کتابخانه‌ای میسر است که نتیجه آن، تحلیل مستندات فقهی سنجه‌های مذکور و تبیین نسبت آن‌ها با هم است (درگاهی، ۱۳۹۹).

پیشینه‌های مذکور شامل مقالات و کتاب‌هایی است که حاصل پژوهش بوده و با عنوان این تحقیق شامل مفاهیم و مبانی نظری دیپلماسی دفاعی و عزت و عزتمندی دارای اشتراک هستند؛ ولی تفاوت آن‌ها با این پژوهش این است که در هیچ‌یک از آن‌ها الگویی برای دیپلماسی دفاعی مبتنی بر عزت و عزتمندی ارائه نشده است؛ بنابراین ارائه چنین الگویی به عنوان یک اقدام نوآورانه در این پژوهش محسوب می‌گردد.

مفاهیم و مبانی نظری

دیپلماسی دفاعی

دیپلماسی، هنر مرتبط ساختن عناصر قدرت ملی به مؤثرترین شکل با آن دسته از ویژگی‌های شرایط بین‌المللی است که به منافع ملی مرتبط می‌شود (Morgenthau & Thompson, 2005, p.187).

دیپلماسی دفاعی، پیگیری اهداف و سیاست‌های دفاعی با بهره‌گیری از ابزار دیپلماسی و دستیابی به اهداف سیاست خارجی به پشتوانه قدرت دفاعی است (احدی، ۱۴۰۲: ۲۷). دیپلماسی دفاعی عبارت است از سازوکارهایی که یک دولت برای ارتقای قابلیت راهبردی خود در حوزه دفاع و امنیت از آن بهره می‌گیرد. به‌طور کلی دیپلماسی دفاعی از این جهت اهمیت دارد که می‌تواند زمینه‌های لازم برای همبستگی راهبردی کشورها در شرایط رقابت، منازعه و در فضای آنارشی را فراهم سازد. به عبارتی دیگر دیپلماسی

دفاعی مجموعه تدابیر، روش‌ها و فرایندهای معطوف به متقاعدسازی راهبردی است که یک دولت در برخورد با سایر دولت‌ها، جوامع، سازمان‌های بین‌المللی، نهضت‌ها، افراد بیگانه و حوادث و اتفاق‌های جهانی اتخاذ می‌نماید. دیپلماسی دفاعی به عنوان ابزاری برای دستیابی به اهداف سیاست دفاعی و سیاست خارجی با بهره‌گیری از فنون مختلف دیپلماسی و به پشتوانه قدرت و ابزار دفاعی تعریف شده است (متقی و پوستین‌چی، ۱۳۹۵: ۴۶-۴۷).

در این پژوهش، دیپلماسی دفاعی به عنوان ابزاری برای پیگیری اهداف سیاست دفاعی و سیاست خارجی با بهره‌گیری از قدرت دفاعی تعریف می‌شود.

عزت

«عزت» به مفهوم مانع از مغلوب شدن انسان و ظلم و ستم ناپذیری او در برابر مستکبران است. «عزت» یکی از موضوعات بنیادین تربیتی اسلام و از اصول عمده تربیتی قرآن و سیره معصومان (علیهم السلام) می‌باشد. صفت «عزت» اولاً و بالاصاله از آن خداوند است؛ زیرا او غالب غیرمغلوب و شکست‌ناپذیر است و انسان به ماهیت امکانی خود فقر محض مالک چیزی نیست مگر این‌که با عزیز مطلق و مرکز عزت ارتباط برقرار کند و خداوند از سر رحمت خویش، بهره‌ای از عزت بدو بخشد. نقطه مقابل عزت، «ذلت» است به معنای نبود حالت عزت و شرافت در انسان، به گونه‌ای که انسان ذلیل، به راحتی شکست را می‌پذیرد و مغلوب می‌شود. عزت، حالت صلابت و محکمی در نفس انسان است که از شکست‌پذیری او جلوگیری می‌کند (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ۵۶۳).

معنای عزت این است که جامعه اسلامی و نظام اسلامی در هیچ‌یک از برخوردهای بین‌المللی اش بایستی جواری حرکت نکند که به ذلیل شدن اسلام و مسلمین منتهی بشود؛ البته ذلیل شدن غیر از ضعیف بودن است؛ ممکن است کسی ضعیف باشد، اما ذلیل نباشد. بین این دو تفاوت هست که کارآمدان این کارها خوب می‌توانند بفهمند (بیانات در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران مورخه ۱۳۶۸/۱۱/۹).

عزت در این پژوهش به معنای صلابت و دوری از ذلت در مقابل بیگانگان و عزتمندی به معنای برخورداری از عزت است.

تعامل راهبردی - کارویژه دیپلماسی دفاعی

دیپلماسی دفاعی به عنوان یک ابزار تعامل راهبردی برای ایجاد همکاری و پیشگیری از بحران، به روش‌های مختلف و در چند سطح مختلف عمل می‌کند:

- اقدام به عنوان نماد اراده همکاری، اعتماد متقابل و تلاش برای غلبه یا مدیریت اختلافات؛
- شفافیت و اعتمادسازی؛
- ایجاد یا تقویت ادراک منافع مشترک؛
- تغییر ادراک ارتش‌های کشورهای شریک؛
- پشتیبانی از اصلاحات دفاعی ویژه سخت در دولت شریک؛
- ایجاد انگیزه برای ترغیب دولت‌های شریک برای همکاری در سایر حوزه‌ها از طریق کمک‌های دفاعی؛ (ر.ک: احدی، ۱۳۹۲: ۱۵۳-۱۴۹).

نقش‌های دیپلماسی دفاعی

- دیپلماسی دفاعی در زمان صلح، بحران و درگیری به شرح زیر ایفای نقش می‌کند:
- در زمان صلح، پیشگیری به عنوان نقش اصلی دیپلماسی دفاعی در وضعیت‌های مختلف به شمار می‌رود.
 - در زمان بحران، هرگاه دیپلماسی دفاعی در چارچوب اقدام دیپلماسی دنبال می‌شود، نقش پیشگیری برای جایگزینی با مداخله به تدریج از بین می‌رود.
 - در طول درگیری، دیپلماسی دفاعی به دو قسمت می‌شود:
 - در صحنه عملیات، جایی که دیپلماسی دفاعی روی پشتیبانی سیاسی - نظامی از عملیات متمرکز می‌شود.
 - در پیرامون صحنه، جایی که دیپلماسی دفاعی، اقدامات پیشگیری را برای اجتناب از تشدید بحران، در تسهیل جریان عملیات، تقویت می‌کند.
 - دیپلماسی دفاعی در پی تقویت در صحنه عملیات، سپس فرایند خروج از بحران دوباره از سر گرفته می‌شود.
 - در شرایط تثبیت صلح، دیپلماسی دفاعی یک نقش مستقیم را در کنار بازیگران اصلی برای تسهیل بازسازی صلح ایفا می‌کند (احدی، ۱۴۰۳: ۳۷).

سیاست دفاعی جمهوری اسلامی ایران

بسیاری از تحلیل‌گران مسائل ایران بر این اعتقادند که جمهوری اسلامی ایران سیاست دفاعی خود را از سال ۱۹۸۰ به بعد با تغییراتی همراه ساخته است. در این دوران، زمینه برای اجرایی‌سازی برنامه اول توسعه اقتصادی فراهم شد. از سوی دیگر، شرایطی به وجود آمد که تمایل ایران برای پیگیری الگوی حمایت مؤثر از جنبش‌های انقلابی کارکرد خود را از دست داد. هدف دفاعی ایران در این شرایط تغییر یافت. بنابراین زمینه برای ظهور فرایندهای همکاری جویانه منطقه‌ای در سیاست دفاعی ایران ایجاد شد. این امر را می‌توان زمینه‌ساز گریز از بحران‌هایی دانست که بازیگران منطقه‌ای و قدرت‌های بزرگ برای ایران ایجاد کرده بودند. به طور کلی، می‌توان به این جمع‌بندی رسید که پیمان‌های دفاعی با بازیگران غیردولتی نمی‌تواند زمینه «همکاری و هم‌افزایی» را به وجود آورد. ماهیت پیمان‌های دفاعی در این شرایط بر اساس «معادله بازی‌های دوسطحی» قابل تحلیل است. در بازی دوسطحی همکاری دفاعی از یک سو بین بازیگر دولتی با بازیگران غیردولتی انجام می‌گیرد و از سوی دیگر، هدف از آن را نمی‌توان ایجاد تعادل منطقه‌ای دانست. زیرا بازیگران غیردولتی صرفاً می‌توانند بر شرایط عدم تعادل تأثیرگذار باشند. این بازیگران زمانی قدرت و قابلیت اجرایی خود را از دست می‌دهند که زمینه برای تعادل منطقه‌ای به وجود آید. فضای جهانی شدن، نوع روابط کشورها و هویت ملی آنان را تحت تأثیر قرار داده و در نتیجه زمینه دگرگونی در جهت‌گیری سیاسی را فراهم می‌سازد (حافظ‌نیا و دیگران، ۱۳۸۵: ۸-۹).

جفری کمپ بر این اعتقاد است که ایران ناچار است تا بر چالش‌های محیط امنیتی خود غلبه نماید و این امر را می‌تواند از طریق خودیاری انجام دهد؛ یعنی این که قدرت نظامی خود را به گونه محسوسی ارتقا دهد، و یا این که چنین فرایندی را از طریق مشارکت و همکاری‌های دفاع منطقه‌ای پیگیری نماید. به این ترتیب، افرادی همانند «کمپ» بر ضرورت‌های دفاعی و امنیتی ایران واقف هستند و هرگونه همکاری دفاع منطقه‌ای که ماهیت غیررادیکال داشته باشد را مورد تأکید و پذیرش قرار می‌دهند. از سوی دیگر، باید بر این امر تأکید داشت که هرگونه همکاری دفاع منطقه‌ای ایران نه تنها منجر به

رادیکالیزه شدن فضای دفاعی و امنیتی نمی شود، بلکه باید آن را زمینه ساز گسترش موج مشارکت‌گرایی جدید دانست (Kemp, 2000: 26).

اصول و اهداف دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران

محمد احدی در مقاله خود اهداف و اصول دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران را احصا کرده است: «دودسته اصول و اهداف طبق اسناد بالادستی می‌توان یافت که اهداف منافع ملی و اهداف دینی و الهی را شامل می‌گردند. در بین اهداف، تبدیل دشمن به دوست که مشترک بین سیاست دفاعی و سیاست خارجی نیز است را می‌توان به عنوان هدف محوری در دیپلماسی دفاعی شناسایی و معرفی کرد که آموزه قرآن کریم و سیره نبوی (صلی الله علیه و آله و سلم) و ائمه اطهار (علیهم السلام) نیز است، به طوری که تأمین آن می‌تواند به تأمین سایر اهداف نیز کمک نماید. این به معنای عدم مقابله با دشمن نیست. اصل استقلال و حفظ تمامیت ارضی که می‌توانند به عنوان هدف نیز در دیپلماسی دفاعی مطرح گردند، اصول محوری در دیپلماسی دفاعی به شمار می‌روند و شامل عموم کشورهای مستقل هستند؛ اما عدالت خواهی را می‌توان یکی از اهم اصولی معرفی کرد که دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران را از دیپلماسی سایر کشورها متمایز می‌سازد. جایی که قانون زور بر نظام بین الملل حاکم است و در این نظام جایی برای عدالت تعریف نشده، عدالت خواهی در نظام بین الملل و حمایت از مستضعفین و مظلومین به عنوان یک اصل در دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران مطرح می‌شود. بخشی از اصول ناظر بر تمام سطوح دیپلماسی دفاعی است؛ مانند عزت، حکمت و مصلحت، برخی اصول نیز در سطح عملیاتی و روشی باید مدنظر قرار گیرند همانند تهدید در برابر تهدید یا مذاکره با حکمت و برهان. نکته دیگری که در اصول دیپلماسی دفاعی مورد تأکید است و آموزه‌های قرآنی و تأکید مقام معظم رهبری را در مورد آن پر شمار می‌توان یافت، قوی شدن است. این که در نظام زور بین المللی بتوان بر مبانی و اصول خود پایبند بود، به ویژه حفظ استقلال، بدون برخورداری از قدرت امکان‌ناپذیر خواهد بود» (احدی، ۱۴۰۲: ۴۷).

عزت ملی

هرچند عزت را به دودسته عزت فردی (نفس) و عزت ملی تقسیم بندی می‌کنند؛ اما در این مقاله، عزت ملی مورد نظر است؛ هرچند که برخورداری کارگزاران از عزت نفس برای اینکه عزت ملی را پیگیری کنند، ضروری است. برخی مفاهیم، تعاریف و مؤلفه های عزت ملی عبارت اند از:

احساس سربلندی - تن به ظلم و پستی و گناه ندادن

امام حسین (علیه السلام) در سراسر عمر و به ویژه در کربلا و بیعت نکردن با یزید، سخنان بسیاری درباره عزت و دوری از ذلت دارند. عزتی که در این روایات و مانند آن‌ها آمده، سربلندی، تن به ظلم و پستی و گناه و آلودگی ندادن است. انسان، بریده از جامعه نیست و با دیگران در تعامل می‌باشد؛ اما در این ارتباط و در رفع خواسته‌ها، هرگز نباید خود را ذلیل و حقیر کند و نیاز خویش را با شکستن عزت خود تأمین نماید. اگر حصار ارزشمند عزت مؤمن بشکند همه چیز او فرو می‌ریزد. امام حسین (علیه السلام) می‌فرمایند: «موت فی عزّ خیر من حیاة فی ذلّ؛ مرگ با عزت از زندگی با ذلت بهتر است» (بحار الانوار، ج ۴۴، ص ۱۹۲) و این سخن که در پهنه تاریخ، همواره درس عزت می‌دهد: «الموت أولى من رکوب العار؛ مرگ، از پذیرش ننگ سزاوارتر است» (همان، ج ۷۸: ۱۲۸).

هویت در گروی عزت

«خودی و هویت» انسان در عزت اوست و با از بین رفتن عزت، حصارهای امنیت اعتقادی او فرومی‌ریزد و بی هویتی و پوچی بر او چیره می‌شود. از این رو، هیچ مؤمنی نباید خود را خوار سازد؛ گرچه دنیایش تأمین شود. رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمود: «لایحلّ لمؤمن أن یدلّ نفسه» (تاریخ یعقوبی، ۱۳۸۹: ۱۰۱: ۲).

عدم احساس حقارت - احساس غرور نسبت به داشته‌ها

مقام معظم رهبری (مدظله العالی) عزت ملی را تعریف و تبیین کرده و می‌فرمایند: «عزت ملی چیست؟ عزت ملی عبارت است از این که یک ملت در خود و از خود احساس حقارت نکند. نقطه مقابل احساس عزت، احساس حقارت است؛ یک ملت وقتی به درون خود به - سرمایه های خود، به تاریخ خود، به موارث تاریخی خود، به موجودی انسانی و فکری

خود - نگاه می‌کند، احساس عزت و غرور می‌کند، احساس حقارت و ذلت نکند. این یکی از چیزهایی است که برای یک ملت لازم است. قرآن در موارد متعددی به این معنا اشاره کرده است: «يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ (منافقون: ۸)» منافقان با خودشان گفتگو می‌کردند که ما عزیزیم و مسلمان‌ها را که ذلیلند از مدینه خارج خواهیم کرد. خداوند به پیغمبر وحی فرستاد که این‌ها، اینجور می‌گویند، لیکن نمی‌فهمند و نمی‌دانند؛ آن‌که عزیز است مؤمنانند؛ عزت از آن خدا است و از آن پیامبر خدا و از آن مؤمنان بالله. این یک تابلوی درخشانی است که همیشه جلوی چشم امت اسلامی باید قرار داشته باشد؛ عزت ملی»^۱ بیانات در دیدار با مردم کردستان مورخه ۱۳۸۸/۲/۲۲.

رابطه عزت و نفی سبیل

میان اصل عزت و نفی سبیل^۱، رابطه‌ای تنگاتنگ وجود دارد؛ به گونه‌ای که هرگاه کشورهای اسلامی برتری خود را از دست دهند و مغلوب کشورهای غیراسلامی شوند، غبار ذلت را بر پهنای سرزمین خود نشانده‌اند. اصل نفی سبیل، راهکار و پیشنهادی است که دین ارائه می‌دهد تا جلوی تاراج رفتن عزت مسلمانان گرفته شود. کشورهای غیراسلامی، همواره می‌کوشند که عزت مسلمانان را بگیرند و آنان را تحت سیطره خود درآورند. اگر آنان از طریق نظامی نتوانند به این امر دست یابند، به روابط دیپلماتیک و مذاکره روی می‌آورند. بنابراین، باید در مذاکره با کشورهای غیراسلامی، بسیار محتاط حرکت کرد و تا زمانی که ناچار به ارتباط و مذاکره با این کشورها نباشیم، باید از این کار پرهیزیم؛ زیرا اگر نگوئیم که کشورهای غیراسلامی، پایبندی کمی به مسائل اخلاقی دارند، دست‌کم باید بگوئیم که آنان در مقایسه با مسلمانان، پایبندی کمتری دارند و هنگامی که پایبندی‌های اخلاقی در میان نباشد، اعتماد از بین خواهد رفت و با از بین رفتن اعتماد، دیگر جایی برای ارتباط و مذاکره باقی نخواهد ماند. قرآن کریم می‌فرماید: «الَّذِينَ يَتَخَذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَبِيتُوا عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا؛ همان‌ها که کافران را به جای مؤمنان، دوست خود انتخاب می‌کنند. آیا عزت و آبرو نزد آنان می‌جویند؟ با این‌که همه عزت‌ها از آن خداست؟» (نساء: ۱۳۹)

۱. لَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا (نساء: ۱۴۱)؛ خداوند هرگز کافران را بر مؤمنان تسلطی نداده است.

عقب‌نشینی نکردن

«اگر یک قدم شما عقب رفتی، یک قدم جلو می‌آیند. اینکه ما مدام می‌گوییم مذاکره نمی‌کنیم، ولی بعضی‌ها می‌گویند آقا مذاکره که اشکالی ندارد، اشکال مذاکره این است: شما را از راه صحیح خودت منحرف می‌کند، امتیاز را از شما می‌گیرد وقتی مذاکره کردید؛ یعنی یک امتیازی بدهید، یک امتیاز بگیرید دیگر؛ معنای مذاکره این است دیگر؛ مذاکره، نشستن و گعده‌کردن و حرف‌زدن و گفت‌و شنود و خنده و شوخی که نیست، مذاکره یعنی یک چیزی بده، یک چیزی بگیر و آنچه را باید بدهی، از شما می‌گیرد، اما آنچه را باید بدهد، به شما نمی‌دهد؛ زورگویی می‌کند» (حسینی خامنه‌ای، سخنرانی: ۱۱ مرداد ۱۳۹۵).

عوامل عزت از دیدگاه قرآن

واژه عزت و سایر واژه‌های مرتبط با آن ده‌ها بار در قرآن کریم تکرار شده است. عوامل عزت از نظر قرآن کریم به شرح زیر است:

- (۱) خدایی شدن
- (۲) اطاعت از رسول خدا (ص) و ائمه اطهار (ع) و الگو قرار دادن آن‌ها
- (۴) اطاعت و فرمانبری
- (۴) تمسک به قرآن، کتاب عزت‌ساز الهی
- (۵) در صف مؤمنان قرار گرفتن
- (۶) حاکمیت ارزش‌های اسلامی
- (۷) اصالت خانوادگی
- (۸) جهاد و شهادت
- (۹) بصیرت و آگاهی
- (۱۰) تقویت هنجارهای اخلاقی
- (۱۱) تقواگزینی
- (۱۲) تمرین صبروری (ر.ک به احدی، ۱۴۰۳: ۹۵-۱۰۷).

عزت از دیدگاه مقام معظم رهبری

مقام معظم رهبری، اصول عزت، حکمت و مصلحت را اصول محوری سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران تلقی کرده و بارها بر آن تأکید کرده‌اند و حتی رعایت آن‌ها در امور داخلی را هم مفید و ضروری می‌دانند. از نظر ایشان این اصول در تضاد و مغایرت با هم نیستند؛ بلکه این اصول را مکمل هم می‌دانند که در جهت تأمین مصالح ملی باید به کار گرفته شوند؛ یعنی حفظ عزت با حکمت امکان‌پذیر می‌شود و مصلحت نیز در چارچوب عزت باید دنبال شود.

رعایت این اصول اختصاص به وزارت امور خارجه نداشته؛ بلکه دستگاه‌های سیاست‌گذار و مجری که در بین مجریان، وزارت امور خارجه به عنوان دستگاه دیپلماسی کشور است، موظف به پیگیری این اصول هستند.

تحلیل محتوای بیانات مقام معظم رهبری در مورد این اصول به شرح زیر است:

مفهوم:

- نفی دیپلماسی التماسی در کلام (ظاهر)
- نفی دیپلماسی التماسی در محتوا
- چشم ندوختن به حرف و تصمیم دیگران
- محبت به بندگان و خلائق الهی
- پرهیز از اقدامی که به ذلت منتهی شود.

انواع عزت:

- عزت ملی
- عزت هویتی
- عزت اسلامی مبتنی بر اعتقاد و ایمان توحیدی

چگونگی دستیابی:

- ردّ استکبار
- نپذیرفتن تحمیل دیگران
- تسلیم نشدن

- پایبندی شدید به اصول و آرمان‌ها
- تکیه بر اصول
- سلطه‌ناپذیری
- دستیابی به علم و دانش (احدی، ۱۴۰۳: ۵۴)
- نپذیرفتن اهانت) بیانات در دیدار با مسئولان وزارت امور خارجه و سفرا و کارداران جمهوری اسلامی ایران مورخه ۱۳۷۰/۴/۱۸)
- افتخار به هویت و داشته‌های خود) بیانات در دیدار با مردم کردستان مورخه ۱۳۸۸/۲/۲۲)

پیامدهای عزتمندی

عزتمندی در روابط خارجی دارای پیامدهایی است که اهم آن‌ها به شرح زیر است:

- ۱) طاغوت‌ستیزی و ستم‌گریزی
- ۲) هنجاریابی اخلاقی
- ۳) استقلال و خود اعتمادی
- ۴) تقویت اراده و خودباوری (ر.ک: احدی، ۱۴۰۳: ۱۱۰-۱۱۱).

اصل عزت در روابط بین‌الملل

روابط بین‌الملل شامل روابط دوجانبه و چندجانبه و تعامل با سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی، مبتنی بر سیاست خارجی دولت‌ها و معاهدات بین‌المللی تنظیم می‌شود. هرچند معاهدات و نظامات بین‌المللی نیز مبتنی بر نظر و دیدگاه دولت‌های عضو شکل می‌گیرند؛ اما به طور طبیعی، تحت نفوذ قدرت‌های بزرگ هستند و منافع دولت‌ها متناسب با قدرت و نفوذ آن‌ها در این معاهدات منظور می‌شود. پروتکل‌های (آداب و تشریفات) بین‌المللی در قالب معاهدات و اسناد مختلف تدوین و جاری شده که در آن‌ها اصل بر برابری و تساوی دولت‌هاست و عمل متقابل یکی از اصول مرسوم در مراودات بین‌المللی به‌ویژه در حوزه آداب و تشریفات در روابط خارجی به شمار می‌رود. از این آداب می‌توان رعایت احترام متقابل که به نوعی عزت نیز از آن مستفاد می‌شود، اشاره کرد؛ لیکن نمی‌توان ادعا کرد که این آداب به صورت برابر رعایت می‌شوند (احدی، ۱۴۰۳: ۱۱۲-۱۱۳).

مبتنی بر باورهای اسلامی، در روابط بین‌الملل باید علو و عزت مسلمان در برابر غیرمسلمان که مستلزم سیادت (قدرت) و عزت دولت اسلامی بر سایر دولت‌هاست، به صورت همه‌جانبه با عنایت به شرایط زمان و مکان و به صورت نوعی، مدنظر قرار گیرد؛ علاوه بر این که در مقام اجرا و عمل به برخی راهبردها، بر حکمرانان لازم است در تعاملات و روابط بین‌المللی با دول و ملل دیگر، رفتار و عملکرد خود را در راستای سیادت و اعتلای مسلمانان و دولت اسلامی تنظیم و مدیریت نمایند. چه این که خدشه در عزت و شوکت دولت اسلامی در تعاملات و ارتباطات بین‌المللی، به مخدوش شدن سیادت و علو آموزه‌های آن و مخدوش شدن عزت مسلمانان در تعاملات اجتماعی منجر خواهد شد. به عبارت دیگر، در تدوین قوانین و راهبردها در تعامل با سایر دولت‌ها، باید به گونه‌ای عمل کرد که علو و شوکت دولت اسلامی همواره محفوظ باشد؛ علاوه بر این که در عمل به آن‌ها نیز رفتار و اعمال مکلفان باید مبتنی بر حفظ عزت و عظمت دولت اسلامی باشد؛ پس هرگونه التزام و عملی که علو و شوکت دولت اسلامی را تحت الشعاع قرار دهد، فاقد مشروعیت فقهی است (همان: ۱۱۳).

حکم خداوند (مائده: ۲) مبتنی بر همکاری در چهارچوب نیکی و پرهیزگاری و اجتناب از همکاری در مسیر گناه و تعدی است؛ بنابراین عزت در مواجهه با دوستان و کشورهای اسلامی شامل اتخاذ سیاست همگرایانه در میان کشورهای اسلامی و حمایت از یکدیگر در مقابل تهدیدات مشترک است؛ اما در مواجهه با کشورهای غیراسلامی شامل الزاماتی است که اهم آن‌ها عبارتند از:

- حفظ اقتدار و صلابت در مقابل دشمن
- بهره‌گیری از اصل تولی و تبری در تنظیم روابط خارجی
- تقویت روحیه استقلال و نفی سلطه‌پذیری
- عدم خودباختگی و سستی در برابر بیگانگان
- هوشیاری در برابر فریبکاری دشمن
- موقعیت‌شناسی (همان: ۱۱۳-۱۱۴)
- تألیف قلوب (توبه/۶)

روش‌شناسی تحقیق

تحقیق حاضر تحقیقی بنیادی و با رویکرد استقرایی و به روش تحلیل محتوای کیفی و داده‌بنیاد است. در این پژوهش محقق جهت تحلیل داده از روش تحلیل محتوای عرفی به شرح ذیل استفاده نموده است:

۱. بررسی و جمع‌آوری ادبیات مرتبط با موضوع عزت، عزتمندی و دیپلماسی دفاعی
 ۲. جمع‌آوری اسناد بالادستی مرتبط با موضوع عزت، عزتمندی و دیپلماسی دفاعی
 ۳. شناسایی مفاهیم (ویژگی‌ها/کدها) مرتبط با موضوع عزت، عزتمندی و دیپلماسی دفاعی
 ۴. دسته‌بندی و طبقه‌بندی مفاهیم (مقوله‌بندی) مرتبط با موضوع عزت، عزتمندی و دیپلماسی دفاعی
 ۵. قراردادن مقوله‌ها در مضامین مرتبط با موضوع عزت، عزتمندی و دیپلماسی دفاعی
- جامعه آماری پژوهش شامل اسناد مرتبط با ادبیات عزت، عزتمندی و دیپلماسی دفاعی و کلیه اسناد و مدارک بالادستی و مرتبط شامل آیات قرآن کریم و روایات، اندیشه‌ها، آراء، نظرات، رهنمودها و تدابیر حضرت امام خمینی (رضوان‌الله تعالی علیه) و حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، اسناد بالادستی جمهوری اسلامی ایران شامل قانون اساسی، سند چشم‌انداز و سیاست‌های کلی نظام است. حجم نمونه بدون نمونه‌گیری و به صورت تمام شمار انجام شده است. همچنین جامعه آماری خبرگی پژوهش برای غربال یافته‌ها (مفاهیم و مقوله‌ها) شامل خبرگان حوزه دیپلماسی دفاعی به تعداد ۱۶ نفر انتخاب شده است. در این پژوهش جهت بالابردن روایی از منابع (اسناد) چندگانه و مختلف (کتاب‌های تخصصی، مقاله‌های علمی - پژوهشی، بایگانی سازمان‌های معتبر و وبگاه‌های منتشره، پایگاه اطلاع‌رسانی جماران، مجموعه کتاب‌های صحیفه امام خمینی (رضوان‌الله تعالی علیه)، نرم‌افزار منتشره توسط پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ایجاد زنجیره داده‌های اطلاعاتی در تحقیق استفاده گردید؛ و جهت بالابردن پایایی (قابلیت اعتماد) اسناد و مدارک نسبت به تشکیل پایگاه داده از اسناد و مدارک اقدام گردید.

برای تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق ابتدا واژه‌های کلیدی در قالب مفاهیم با کدگذاری باز احصا شدند. این مفاهیم، با استفاده از کدگذاری محوری و با روش استقرایی در قالب مقولات دسته‌بندی شدند. با توجه به این که مضامین پنج‌گانه (الزامات، اصول، اهداف، نقش‌ها و بازیگران) قبلاً مشخص گردیده، با استفاده از کدگذاری انتخابی، مقولات در چهارچوب این مضامین دسته‌بندی شدند.

بدین ترتیب، مبتنی بر جداول متشکله، در یک جلسه خبرگی، مفاهیم و مقوله‌ها مورد غربال‌گری قرار گرفتند؛ به این ترتیب که مفاهیم مشترک یا با مفهوم نزدیک و مفاهیم کم‌اهمیت و با ارتباط کمتر با موضوع حذف و برخی نیز در بین مقوله‌ها جابه‌جا شدند و همچنین مقوله‌های پیشنهادی برای هر بُعد غربال شده و علاوه بر حذف، ادغام یا تفکیک برخی مقوله‌ها، ارتباط آن‌ها با هر بُعد نیز مورد بحث قرار گرفته و جانمایی شدند. البته تفکیک یکی از مضامین نیز یکی از نتایج جلسه خبرگی بود. نهایتاً مبتنی بر ادبیات و یافته‌های تحقیق، روایتگری تنظیم شد.

روایی و پایایی تحقیق

در پژوهش‌های کیفی، روایی تحقیق معادل قابلیت اعتبار یا باورپذیری است و پایایی تحقیق نیز معادل اطمینان‌پذیری است.

برخلاف تحقیقات کمی، در میان تحقیقات کیفی هیچ آزمون استاندارد برای روایی وجود ندارد و غالباً ماهیت تحقیق توسط خود محقق تعیین و جرح و تعدیل می‌شود و حتی ممکن است هیچ فرضیه اولیه‌ای وجود نداشته باشد. برخی محققان (به‌ویژه محققان کیفی) بیان داشته‌اند که روایی صرفاً آزمونی واحد برای فرایند تحقیق به عنوان یک کل نیست، بلکه می‌توان معیار روایی را با توجه به عقاید محقق به صورت متفاوت برای هریک از مراحل فرایند، در صورت نیاز به کار برد (Winter, 2000:4).

در این تحقیق، تجربه عملی و علمی در رابطه با موضوع مورد مطالعه از عوامل مؤثر در روایی و پایایی تحقیق به شمار می‌رود و تشریح کامل فرایند تحقیق و تجزیه و تحلیل یافته، از جمله تاکتیک‌های ارتقای قابلیت اعتماد و اطمینان تحقیق نیز به کار گرفته شد.

انتخاب کلیدواژه‌ها متناسب با عنوان و هدف و محتوای ادبیات تحقیق به‌ویژه در مورد اسناد بالادستی و اصلاح و تکمیل آن‌ها در فرایند جمع‌آوری به عنوان تاکتیکی برای

ارتقای روایی تحقیق مورد استفاده قرار گرفته و برای ارتقای پایایی آن نیز افزایش تعداد اعضای خبرگی به ۱۶ نفر و برگزاری جلسه خبرگی در دو مرحله و با دو دسته از خبرگان و نهایتاً تشکیل پایگاه داده از اسناد و مدارک از تاکتیک‌های به کار گرفته شده در این تحقیق هستند.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

مقام معظم رهبری^(مدظله العالی) سه اصل عزت، حکمت و مصلحت را به عنوان اصول اساسی سیاست خارجی اعلام کرده که البته حکمت و مصلحت نیز در چهارچوب اصل عزت باید پیگیری شوند. دیپلماسی دفاعی عزتمند، الگویی است که برای دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران می‌توان از آن نام برد. اصول، اهداف، عوامل دستیابی و دستاوردهای این نوع دیپلماسی را می‌توان از اسناد بالادستی احصا نمود که شامل آیات قرآن کریم، بیانات، نظرات و دیدگاه‌های حضرت امام خمینی (رضوان الله تعالی علیه) حضرت امام خامنه‌ای^(مدظله العالی) (قانون اساسی، سند چشم‌انداز و سیاست‌های کلی نظام در حوزه دیپلماسی دفاعی شامل سیاست خارجی و دفاعی است. بیانات امامین انقلاب اسلامی از نرم‌افزار حدیث ولایت استخراج و سپس این بیانات که با روش تمام شمار شامل واژه‌های مرتبط با موضوع دیپلماسی دفاعی احصاء شده‌اند، با ذکر مرجع در جداولی تنظیم و کلیدواژه‌های آن‌ها در ستون دیگر جدول درج گردید. در ادامه با استفاده از روش تحلیل محتوا، مفاهیم از کلیدواژه‌ها و گزاره‌ها (بیانات) استخراج و سپس مفاهیم همسان و همگرا تجمیع و مقوله‌ها از آن استخراج و در قالب مضامین دسته‌بندی و تحلیل محتوا می‌شوند. مضامین در چهار دسته اصول، اهداف، عوامل دستیابی و دستاوردها دسته‌بندی شده‌اند.

جامعه آماری در این تحلیل محتوا، نظرات اندیشمندان، آثار، بیانات، فرامین و تدابیر حضرت امام خمینی (رضوان الله تعالی علیه) و حضرت امام خامنه‌ای^(مدظله العالی) و روش تحلیل، توصیفی با جستجوی کلمات و عبارات مرتبط با مفهوم دیپلماسی دفاعی کشف تأکیدات و ارتباطات آن‌ها بوده است. درواقع این تحلیل به دنبال ارتباط میان مقولات

نیست؛ بلکه می‌خواهد واقعیت‌هایی را کشف کند. ابزار این کار، جستجو در متن‌های جامعه آماری و شمارش مفاهیم مرتبط با دیپلماسی دفاعی است. تعداد مفاهیم استخراج شده، ۳۲۱ مفهوم است که در قالب ۲۶ مقوله دسته‌بندی شدند. این مقولات در ۴ مضمون که برای ارائه الگوی دیپلماسی دفاعی عزت‌مند ضرورت دارند، دسته‌بندی شدند به طوری که ۱۲ مقوله در مضمون اصول، ۷ مقوله در مضمون اهداف، ۴ مقوله در مضمون عوامل دستیابی و ۳ مقوله در مضمون بازیگران دسته‌بندی شدند. باتوجه به تعدد مفاهیم و مقوله‌ها، غربال‌گری آن‌ها در جلسه خبرگی به عنوان مرحله بعد در این گام مدنظر قرار گرفت و با ادغام مفاهیم و مقوله‌های مشترک و با مفهوم نزدیک، تعداد ۲۱۴ مفهوم و ۲۱ مقوله احصا شدند که ۹ مقوله در حوزه اصول، ۴ مقوله در مضمون اهداف، ۵ مقوله در مضمون عوامل دستیابی و ۳ مقوله در مضمون دستاوردها طبق جدول زیر احصا و نهایی گردیدند.

مضمین	مقوله‌ها	مفاهیم
اصول	حکمت و مصلحت	چشم‌ندوختن به حرف و تصمیم دیگران، پرهیز از اقدامی که به ذلت منتهی شود، نپذیرفتن تحمیل دیگران، مذاکره با حکمت و برهان، صیانت از آرامش و سلم در فضای سیاسی جهان، موقعیت‌شناسی، مذاکره با حکمت و موعظه نیکو، نپذیرفتن تحمیل و تبعیض، ابتکار، شناخت صحیح قدرت کشور و استفاده از آن‌ها، اختلاف خلاف مصلحت
	عدالت‌خواهی	محبت به بندگان و خلائق الهی، حمایت از مبارزه حق طلبانه مستضعفین، حمایت از مستضعفان و مظلومان، پشتیبانی از نهضت‌های آزادی‌بخش، پیگیری صلح و امنیت و سعادت برای همه ملت‌ها، سعادت انسان، حکومت حق و عدل برای همه جهان، قسط و عدل اسلامی، قسط و عدل
	اتحاد و ائتلاف	امت واحده، ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی، وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام، ایجاد اتحاد، اختلاف خلاف مصلحت، محور مقاومت، تلاش در جهت تشکیل امت واحد، وحدت امت اسلامی، کمک به نهضت‌های آزادی‌بخش
	خودانگیزی	خودانگیزی، عدم اعتماد به بیگانگان، ق‌دت علمی، استفاده از علوم و فنون و تجارب بشری، تولید بدیع، انتقال فناوری پیشرفته از خارج، پیشرفت‌های علمی و فناوریانه

مضامین	مقوله‌ها	مفاهیم
	عزت ملی	عزت ملی، نفی دیپلماسی التماسی در کلام و محتوی، چشم ندوختن به حرف و تصمیم دیگران، ذلت ناپذیری، عقب نشینی نکردن، بیزار از تهدید، ارتقای عزت و آبرو، گستاخی و شجاعت در برابر تهدیدهای دشمنان، نترسیدن، مرعوب هیاهو نشدن، نپذیرفتن تحمیل و تبعیض، عدم خود باختگی و سستی در برابر بیگانگان، نپذیرفتن اهانت، پرهیز از تنش در روابط با کشورهای غیر متخاصم، احساس عزت نسبت به سرمایه‌های خود، احساس عزت نسبت به تاریخ خود، احساس عزت نسبت به موارث خود، احساس عزت نسبت به موجودی انسانی و فکری خود، احساس غرور نسبت به داشته‌ها، عدم احساس حقارت، عدم احساس ذلت، احساس سربلندی، تن به ظلم و پستی ندادن، مرگ بهتر از پذیرش ذلت، ذلیل نبودن، طرح درخواست‌ها با عزت نفس، احساس هویت مؤلفه قدرت ملی
	ایستادگی و مقاومت	ایستادگی و مقاومت، نپذیرفتن قلدرمآبی، پافشاری بر حقیقت، پافشاری بر اصول و ارزش‌ها، معترض و عدم تسلیم، عقب نشینی نکردن، دیپلماسی فعال، قدرت نظامی
	اصول‌گرایی و آرمان‌گرایی	پایبندی شدید به اصول و آرمان‌ها، تسلیم نشدن، تکیه بر اصول، نپذیرفتن قلدرمآبی، پافشاری بر حقیقت
	ایمان	خدایی شدن، اطاعت از رسول (ص) و ائمه اطهار (ع)، اطاعت و فرمانبری، تمسک به قرآن، در صف مؤمنان قرار گرفتن، تقواگزینی، حاکمیت ارزش‌های معنوی
	استکبارستیزی	تقویت روحیه استقلال و نفی سلطه‌پذیری، هوشیاری در برابر فریبکاری دشمن، رد استکبار، سلطه‌ناپذیری، تسلیم نشدن، عدم تسلیم، انسلام و انظلام در باور و عمل، مقابله با افزون‌خواهی و اقدام متجاوزانه، حمایت از ملت‌های مسلمان و مستضعف، منع هرگونه قرارداد منجر به سلطه‌پذیری، استقلال سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و نظامی، حفظ استقلال، عدم وابستگی سیاسی
اهداف	مقابله با نظام سلطه	مقابله با تک‌قطبی شدن جهان، نفی هرگونه سلطه‌گری و سلطه‌پذیری، دفاع از مظلوم، مقابله با افزون‌خواهی، حمایت از مستضعفین، رد استکبار، نپذیرفتن تحمیل دیگران، تسلیم نشدن
	تشکیل امت واحد	تلاش در جهت تشکیل امت واحد، مقابله با افزون‌خواهی، همگرایی بیشتر میان کشورهای اسلامی، تحکیم روابط با جهان اسلام، امت محوری، تلاش برای ایجاد نزدیکی بیشتر میان کشورهای اسلامی، اشاعه فرهنگ اسلامی، مقبولیت جهانی، تفهیم هدف ملت، جذابیت‌های ایده انقلاب اسلامی، نظام و دولت متکی بر مردم، اسوه برای جهانیان
	تعامل راهبردی	غلبه بر چالش‌های محیط امنیتی، حمایت از مستضعفان و مظلومان، تلاش در جهت تشکیل امت واحد، وحدت امت اسلامی، کمک به نهضت‌های آزادی‌بخش، تأمین صلح و امنیت، دستیابی به اهداف امنیتی، واکنش به تهدیدات، رفع زیان، کنسرت امنیت جمعی، تبدیل دشمن به دوست، تعامل مؤثر و سازنده با جهان

مضامین	مقوله‌ها	مفاهیم
	تأمین منافع ملی و دینی	کاهش هزینه‌های امنیتی و دفاعی، بهره‌گیری از فرصت‌ها، بهره‌گیری از روابط برای افزایش توان ملی، عقب‌نشینی نکردن، حفظ تمامیت ارضی، حراست از مرزها، همبستگی ملی، استقلال سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و نظامی، حفظ استقلال، عدم وابستگی سیاسی
	برخورداری از عزت فردی و هویتی	عزت هویتی، عزت اسلامی مبتنی بر اعتقادات توحیدی، ذلت ناپذیری، جهاد و شهادت، بصیرت و آگاهی، تقویت هنجارهای اخلاقی، تقواگرایی، تمرین صبروری، اصالت خانوادگی، اطاعت و فرمانبری، خودی و هویت، اوقات تلخی نکردن، حرف تند نزدن، عدم تحمیل عقیده، طرح درخواست‌ها با عزت نفس، حمایت از هویت نظام اسلامی
	پافشاری بر اصول و اهداف	عقب‌نشینی نکردن در مقابل دشمنان و رقبا، پرهیز از مذاکرات بی‌هدف با دشمن، پایبندی به اصول، تکیه بر اصول، پایبندی شدید به اصول و آرمان‌ها، صلابت و محکمی در نفس انسان
عوامل دستیابی	ایمان و توکل	تن به گناه ندادن، خدایی شدن، اطاعت از رسول خدا (ص) و ائمه اطهار (ع) و الگو قراردادن آن‌ها، اطاعت و فرمان‌بری، تمسک به قرآن، کتاب عزت‌ساز الهی، در صف مؤمنان قرار گرفتن، حاکمیت ارزش‌های اسلامی، اصالت خانوادگی، جهاد و شهادت، بصیرت و آگاهی، تقویت هنجارهای اخلاقی، تقواگرایی، تمرین صبروری، تحمل سختی‌ها، ایمان اسلامی و روحیه معنوی
	قوی شدن	دستیابی به علم و دانش، قوی شدن، اتکا به درون، سرمایه انسانی، سرمایه معنوی، دانش و تجربه، قدرت نظامی
	نفی سبیل	احتیاط در تعامل با کشورهای غیراسلامی، مذاکره با کشورهای غیراسلامی در حد ضرورت، دوستی نکردن با کافران، رعایت سیادت و عزت دولت اسلامی، اعتلای مسلمانان، حفظ علو و شوکت دولت اسلامی، حفظ اقتدار و صلابت در مقابل دشمن، بهره‌گیری از اصل تولی و تبری در تنظیم روابط خارجی، مرزبندی با دشمن، تألیف قلوب
دستاوردها	شکست ناپذیری	شکست ناپذیری، تقویت اراده و خودباوری، هنجاریابی اخلاقی
	استقلال و خود اعتمادی	حفظ حصارهای امنیت اعتقادی، حفظ خودی و هویت، جلوگیری از سیطره بیگانگان، طاغوت‌ستیزی و ستم‌گریزی، تقویت روحیه استقلال و خودباوری
	پیشگیری و بازدارندگی	حفظ اقتدار و صلابت در برابر دشمن، آمادگی ملت و نیروهای مسلح، هیبت نیروهای مسلح، ساخت مستحکم نظام، اتحاد ملی، اقتدار بین‌المللی، طمع نکردن دشمن، قدرت نظامی، قدرت پاسخ‌گویی، مقابله به مثل، تهدید در برابر تهدید، تنظیم روابط، اقتدار، قوی شدن، تبدیل دشمن به دوست، کاهش هزینه‌های امنیتی و دفاعی، توازن تهدید، واکنش به تغییر موازنه

روایتگری

دیپلماسی دفاعی عزتمند به مفهوم بهره‌گیری از ابزار دیپلماسی برای دستیابی به اهداف سیاست دفاعی و سیاست خارجی مبتنی بر حفظ عزت به‌ویژه عزت ملی است. در

الگوی راهبردی، علاوه بر اصول و اهداف، به الزامات (عوامل دستیابی) و همچنین دستاوردهای آن پرداخته شده است.

عزت ملی، اصل محوری در این الگو به شمار می‌رود. عزت ملی عبارت است از احساس عزت و غرور نسبت به درون خود به سرمایه‌ها، به تاریخ و موارث تاریخی، موجودی انسانی و فکری خود و عدم احساس حقارت و ذلت در خود و از خود. برخورداری از عزت نه تنها به معنای رعایت نکردن عزت دیگران و تحقیر کردن آن‌ها که به معنای استکبار است، نمی‌باشد؛ بلکه عزت اسلامی با سلطه‌جویی هم مخالفت دارد؛ نیز اصل عزت در کنار اصل حکمت و مصلحت معنا پیدا می‌کند؛ بنابراین عدم سلطه‌پذیری در عین عدم سلطه‌جویی از ارکان مهم در اصل عزت ملی است. رعایت این اصل در کلیه مراحل دیپلماسی دفاعی و مراودات خارجی و بین‌المللی نیروهای مسلح اعم از سیاست‌گذاری، طرح‌ریزی و فعالیت‌های اجرایی (محتوا و آداب و تشریفات) در حوزه‌های دوجانبه و چندجانبه و معاهدات بین‌المللی شامل معاهدات کنترل تسلیحات و امنیت بین‌الملل که مرتبط با موضوعات دفاعی - امنیتی هستند، ضروری است. این اصل با نفی سبیل هم ارتباط تنگاتنگی دارد که مورد تأکید آموزه‌های دینی است.

عدالت خواهی و استکبارستیزی دو اصل متمایز این دیپلماسی از سایر کشورها است. جایی که قانون زور بر نظام بین‌الملل حاکم است و در این نظام جایی برای عدالت تعریف نشده، عدالت خواهی در نظام بین‌الملل و حمایت از مستضعفین و مظلومین که با استکبارستیزی عملی است، به عنوان یک اصول مهم در دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران مطرح می‌شوند.

در این الگو، علاوه بر تعامل راهبردی که باهدف پیشگیری از بحران‌ها که کارویژه عمومی دیپلماسی دفاعی است و تأمین منافع ملی که کارویژه دیپلماسی به شمار می‌رود، تشکیل امت واحد اسلامی نیز از جمله اهداف دیپلماسی دفاعی عزتمند خواهد بود.

علاوه بر اصول و اهداف، باید چگونگی و الزامات دستیابی به این نوع دیپلماسی دفاعی هم به عنوان یکی از مضامین تعیین شود که در این الگو مورد توجه قرار گرفته است. مقوله محوری در این مضمون نیز ایمان و توکل و برخورداری از عزت ملی، هویتی و فردی است. دستیابی به عزت چنانچه متکی بر ایمان نباشد و اصول ایمانی نباشد، می‌تواند

به استکبار و سلطه جویی منجر شود. عزت، نیازمند قدرت است که شامل قدرت مادی و معنوی است. این همان نکته مهمی است که در دیپلماسی دفاعی عزتمند مورد تأکید است و آموزه‌های قرآنی و تأکید مقام معظم رهبری را در مورد آن پرشمار می‌توان یافت. قوی شدن مورد توجه است، اینکه در نظام زور بین‌المللی بتوان بر مبانی و اصول خود پایبند بود، به‌ویژه حفظ استقلال، بدون برخورداری از قدرت امکان‌ناپذیر خواهد بود. نکته مهم این است که قوی بودن با احساس قوی بودن هم ممکن است، متفاوت باشند: درحالی‌که برخورداری از مؤلفه‌های فیزیکی قدرت ضروری است؛ اما ایمان و توکل به خداوند علاوه بر کمک به دستیابی به این مؤلفه‌ها، نقش مهمی در احساس قوی بودن دارد که به‌نوبه خود حائز اهمیت فراوانی است.

شکست‌ناپذیری از جمله اهم دستاوردهای دیپلماسی دفاعی عزتمند است. زمانی که باتکیه بر اصول عزت، حکمت و مصلحت و ایمان و توکل در صحنه دیپلماسی دفاعی عمل شود و اهداف مبتنی بر آرمان‌های الهی تعیین شوند، شکست در این صحنه معنا نخواهد داشت. این الگو می‌تواند در چهارچوب کارویژه دیپلماسی دفاعی که تعامل راهبردی باهدف پیشگیری است، به تأمین این اهداف کمک کند و چنانچه سایر عوامل هم تأمین شوند، این هدف در دسترس خواهد بود. در این میان، پیگیری دیپلماسی دفاعی عزتمند، از ملزومات دستیابی به بازدارندگی است که به‌عنوان رویکرد اصلی در سیاست و رهنامه دفاعی جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌گردد.

نتیجه تحقیق و پیشنهاد

الف - نتیجه تحقیق

دیپلماسی دفاعی به‌عنوان ابزار دستیابی به اهداف سیاست دفاعی و سیاست خارجی به‌پشتوانه قدرت دفاعی عمل می‌کند و کارویژه آن تعامل راهبردی باهدف پیشگیری از بحران‌ها است. دیپلماسی دفاعی عزتمند الگویی است که برای کشورهای مستقل در صحنه بین‌المللی تجویز می‌شود. دستیابی به این نوع دیپلماسی دفاعی، علاوه بر اصول و اهداف، نیازمند این است که الزامات و عوامل دستیابی به آن مشخص شود و مبتنی بر آن پیگیری‌های لازم از سوی بخش‌های سیاست‌گذاری و اجرایی دیپلماسی

دفاعی در دستور کار قرار گیرد. الگوی راهبردی دیپلماسی دفاعی عزتمند شامل اصول و اهدافی است که در آن عوامل دستیابی و دستاوردهای آن نیز منظور می شود. مضامین و مقوله های این الگو به شرح زیر احصا شده است:

❖ اصول

- حکمت و مصلحت
- عدالت خواهی
- اتحاد و ائتلاف
- خوداتکایی
- عزت ملی
- ایستادگی و مقاومت
- اصول گرایی و آرمان گرایی
- ایمان
- استکبارستیزی

❖ اهداف

- مقابله با نظام سلطه
- تشکیل امت واحده
- تعامل راهبردی
- تأمین منافع ملی و دینی

❖ الزامات (عوامل دستیابی)

- برخورداری از عزت فردی و هویتی
- پافشاری بر اصول و اهداف
- ایمان و توکل
- قوی شدن (قدرت)
- نفی سبیل

❖ دستاوردها

- شکست ناپذیری

- استقلال و خود اعتمادی
- پیشگیری و بازدارندگی

مبتنی بر یافته‌های این تحقیق، دیپلماسی دفاعی عزتمند که بر اساس آموزه‌های دینی و اسناد بالادستی جمهوری اسلامی ایران و سایر مبانی نظری که مغایرتی با اصول و ارزش‌های نظام جمهوری اسلامی ایران ندارند، می‌تواند الگویی برای دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران و سایر کشورهایی که استقلال را سرلوحه سیاست خارجی قرار داده و سیاست دفاعی آن‌ها نیز در حمایت از این اصل اساسی سیاست خارجی و مبتنی بر داشته‌های داخلی است، قرار گیرد.

ب) پیشنهادهای تحقیق

پیشنهاد اجرایی: یافته‌های این تحقیق در سیاست‌گذاری، طرح‌ریزی و اجرای دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران از جمله در اسناد راهبردی مرتبط، مورد بهره‌برداری قرار گیرد.

پیشنهاد پژوهشی: باتوجه به الگویی که ارائه شده، الگوی راهبردی و راهبردهای دیپلماسی دفاعی عزتمند در برنامه‌های پژوهشی منظور و تدوین گردند.

فهرست منابع

منابع دینی

- قرآن مجید ترجمه آیت‌الله مکارم شیرازی.
- امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، **مجموعه بیانات**، قابل دسترسی در www.khamenei.ir.
- **بحارالانوار**، علامه مجلسی (جلد ۴۰).
- منابع فارسی
- احدی، محمد (۱۴۰۲)، «**دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران - اصول و اهداف**»، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، سال بیست و یکم، شماره ۹۲، تابستان ۱۴۰۲ (صفحه ۲۷ تا ۴۸).
- (۱۴۰۳)، «**اصول عزت، حکمت و مصلحت در سیاست خارجی و دیپلماسی دفاعی ج.ا.ا.**»، تهران: انتشارات دافوس آجا.
- پیرمحمدی، سعید (۱۳۹۵)، «**شاخص‌های قدرت نرم دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران، مجله سیاست دفاعی**»، سال بیست و چهارم، شماره ۹۵، تابستان ۱۳۹۵.
- حافظ‌نیا، محمدرضا و دیگران (۱۳۸۵)، «**تأثیر جهانی‌شدن بر هویت ملی، فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک**»، سال دوم، شماره ۳ و ۴، پاییز و زمستان.
- درگاهی، مهدی (۱۳۹۹)، «**مبانی فقهی عزت، حکمت و مصلحت در تعاملات بین‌المللی دولت اسلامی**»، فصلنامه حکومت اسلامی، شماره بیست و پنجم، تابستان.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۱۲)، «**المفردات فی غریب القرآن**»، تحقیق صفوان عدنان داودی، بیروت، دارالعلم.
- رضایی دانشمند، ابوالقاسم و دیگران (۱۳۹۵)، «**عزت، حکمت، مصلحت در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه مقام معظم رهبری**» (پایان نامه کارشناسی ارشد)، دانشکده علوم سیاسی، اجتماعی و تاریخ دانشگاه باقرالعلوم (ع)
- شبان‌نیا، قاسم (۱۳۹۹)، «**استلزامات رفتاری اصل عزت در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران**»، دوفصلنامه علمی - تخصصی فقه و سیاست، تهران: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
- متقی، ابراهیم و پوستین‌چی، زهره (۱۳۹۵)، «**رهیافت و فرایندهای دیپلماسی دفاعی در راهبرد امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران**»، تهران، انتشارات مرکز تحقیقات راهبردی.
- معتمد کوتیانی، عزت‌الله (۱۳۹۶)، «**اصل عزت و تسامح و رابطه آن با نرمش قهرمانانه در مذاکرات سیاسی از دیدگاه اسلام**»، فصلنامه پژوهش‌های سیاست اسلامی، شماره دوازدهم، پاییز و اسفند.

منابع خارجی

- Behrman, Harry Webne(1998), The Practice of Facilitation: Managing Group Process.
- Kemp, Jeffrey (2000); Iran's Security and Power, Washington: Nixon Center for Peace and Freedom.

- Morgenthau, H. J., & Thompson, K. W. (2005). *Politics Among Nations*, Published by McGraw-Hill Educatio.
- Winter , glyn ,2000, A comparative discussion of the notion of validity in qualitative and quantitative research , The Qualitative Report , vol.4 ,No.3&4.

